

การดำรงอยู่ของประเพณีเซ็งผิโชนบ้านไฮหย่อง ตำบลไฮหย่อง

อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

The Preservation of Phee Khone Festival of Hai Yong Village, Hai Yong Sub District, Pangkon District, Sakon Nakhon Province

นนทวรรณ แสนไพร¹

Nontawan Saenprai¹

¹อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

*E-mail : tanoy_tu@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การดำรงอยู่ของประเพณีเซ็งผิโชนบ้านไฮหย่อง ตำบลไฮหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของประเพณีเซ็งผิโชนบ้านไฮหย่อง ตำบลไฮหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม เครื่องมือที่ใช้คือ การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ ซึ่งใช้เทคนิคสนทนากลุ่มในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีเซ็งผิโชน

ผลการวิจัย พบว่า ประเพณีเซ็งผิโชนจัดขึ้นในงานบุญมหาชาติ (บุญพระเวส) เพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและเพื่อการระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไป ทั้งนี้การดำรงอยู่ของประเพณีเซ็งผิโชนบ้านไฮหย่อง ตำบลไฮหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร สามารถดำรงอยู่ได้ผ่านการใช้สัญลักษณ์ร่วมของคนในชุมชน โดยประเพณีเซ็งผิโชนที่ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสร้างปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ตลอดจนเป็นการสืบทอดด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงพลังของคนในชุมชนที่ต้องการแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ต่อรองกับอำนาจของรัฐและกระแส โลกาภิวัตน์ที่สร้างการพัฒนาในรูปแบบเดียวกันทั้งประเทศ ผ่านการใช้ภาษาไทย (ภาคกลาง) ในการติดต่อสื่อสาร แต่ในประเพณีเซ็งผิโชนพบว่า บทเซ็งของผิโชนจะใช้ภาษาถิ่น (อีสาน) ในการเซ็งนำขบวนผิโชน ส่วนด้านการปรับตัวของประเพณีเซ็งผิโชนท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ มีการปรับตัวสองต่อด้านเศรษฐกิจผ่านการท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนี้สถานศึกษาบางแห่งในพื้นที่อำเภอพังโคน ยังได้จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับประเพณีเซ็งผิโชนผ่านรูปแบบโครงงาน

คำสำคัญ : เซ็งผิโชน บ้านไฮหย่อง สกลนคร สัญลักษณ์ร่วม

Abstract

The Preservation of Phee Khone Festival of Hai Yong Village, Hai Yong Sub District, Pangkon District, Sakon Nakhon Province is a qualitative research. The purpose of the research is to study the existence of the Phee Khone Festival of Hai Yong Village, Hai Yong Sub District, Pangkon District, Sakon Nakhon Province. Method of this research was Participatory Action

Research. Tools of research are Focus group discussion and interview. Technique to collect information is Snowball Sampling.

The results of this research found that Phee Khone Festival was held in the merit mahachat (Phra West) to preserve and maintain the traditions associated with the religion, and to commemorate their ancestor. The existence of the preservation of Phee Khone Festival of Hai Yong Village, Hai Yong Sub District, Pangkon District, Sakon Nakhon Province can live with common symbols shared by people in the community. Phee Khone Festival was a tradition that has been used to create interactions of people in the community, as well as local wisdom side inheritance from one generation to another, it also reflects the power of the people in the community who want to demonstrate that local culture with the authority of the State and the current globalization that creates the same development in both countries. Through the use of language in Thailand (central region) for communication but the tradition of Phee Khone Festival was found that article was used your local language (ISAN) to dance in a procession as the Phee Khone Festival. Adaptation in response to the economy through tourism. In addition, some schools in the Pangkon District conduct their students learn about the tradition of Phee Khone Festival through a project.

Keywords : Phee Khone Festival, Hai Yong Village, Sakon Nakhon, Common Symbols

บทนำ

จังหวัดสกลนครเป็นจังหวัดหนึ่งในแอ่งสกลนครที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ซึ่งจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์บ่งบอกว่าแอ่งสกลนครมีมนุษย์อาศัยอยู่ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่สะท้อนออกมาในรูปแบบการละเล่นพื้นบ้าน ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อดั้งเดิมของตน และหนึ่งในประเพณีที่ยังคงอยู่ได้แก่ ประเพณีแข่งผีโขน ที่ถือเป็นสิ่งที่คนในชุมชนให้การยอมรับและมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนปัจจุบัน

ประเพณีแข่งผีโขนแต่เดิมเป็นการละเล่นที่มีมาตั้งแต่สมัยพระยาประจันตประเทศธานีปกครองเป็นเจ้าเมืองสกลนครองค์สุดท้าย โดยมีการละเล่นทั่วไปในจังหวัดสกลนคร แต่ภายหลังการปฏิรูปการปกครองเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาลเมื่อปีพ.ศ. 2444 พระยาประจันตประเทศธานีได้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการเมืองสกลนครคนแรก (ช่วงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์) โดยช่วงของรัชกาลที่ 5 ถือเป็นช่วงที่ประเทศไทยมีการพัฒนาไปสู่สังคมสมัยใหม่ มีการรับเอาเทคโนโลยีและวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามากขึ้น ส่งผลให้เศรษฐกิจ การเมืองและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2554) เช่นเดียวกับประเพณีแข่งผีโขนที่เป็นการเล่นพื้นบ้านของชุมชนในจังหวัดสกลนครได้มีการลดจำนวนลงจนกระทั่งเหลือเพียงบ้านไฮหย่อง อำเภอพังโคนเท่านั้นที่ยังคงรักษาประเพณีดังกล่าวไว้ ซึ่งงานศึกษาของสุรัตน์ วรารัตน์ (2537) ได้กล่าวถึงการละเล่นของผีโขนบ้านไฮหย่องว่าได้มาจากการเล่นผีโขนในเมืองสกลนคร ตั้งแต่สมัยพระยาประจันตประเทศธานี โดยจะมีการแห่ผีโขนไปตามคุ้มต่างๆ ในช่วงเดือน 6 อันเป็นเทศกาลบุญมหาชาติ (เทศกาลงานบุญพระเวส) เพื่อเรียกร้อยเงินในการนำไปทำบุญตามวัดที่สำคัญ

วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2561

ผีโขน หมายถึง การแต่งหน้ากากคล้ายหัวโขน โดยการแต่ง หู ตา จมูก ปาก ให้น่ากลัวคล้ายผี รวมถึงการจัดทำทรงผม ตลอดจนเครื่องห่อหุ้มร่างกายให้กรูกรัง ถือเป็นประเพณีที่จัดขึ้นในอำเภอฟังโคน จังหวัดสกลนคร ในช่วงเทศกาลงานบุญพระเวส ซึ่งจะมีการจัดงานแห่ผีโขน มีความเชื่อว่าเป็นขบวนแห่นำพระเวสสันดรและกษัตริย์ทั้งปวงเข้าพระนคร โดยการสมมติให้บริเวณแห่งใดแห่งหนึ่งของหมู่บ้าน สมมติเป็นป่าหิมพานต์ เมื่อขบวนแห่พระเวสสันดรพร้อมด้วยผีโขนเดินผ่านไปตามบ้านเรือนต่างๆ มุ่งเข้าสู่วัดในหมู่บ้านไฮหย่องซึ่งสมมติให้เป็นพระนคร และมีการบรรเลงเพลงโดยใช้เครื่องดนตรีประกอบด้วย กลองยาว จั๊นหรือโปงหรือทาบ พิณหรือซึง และแคน นับเป็นงานบุญประจำปีที่จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ของชุมชน อย่างไรก็ตามท่ามกลางกระแสของระบบทุนนิยมหรือยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมอย่างรวดเร็ว วัฒนธรรมจากภายนอกหลั่งไหลเข้าสู่สังคมไทยอย่างเร็วขีดจำกัดด้วยการสื่อสารที่ไร้พรมแดน ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการดำรงอยู่ของประเพณีแห่ผีโขนบ้านไฮหย่อง ตำบลไฮหย่อง อำเภอฟังโคน จังหวัดสกลนคร ว่าสามารถดำรงอยู่ได้อย่างไรท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

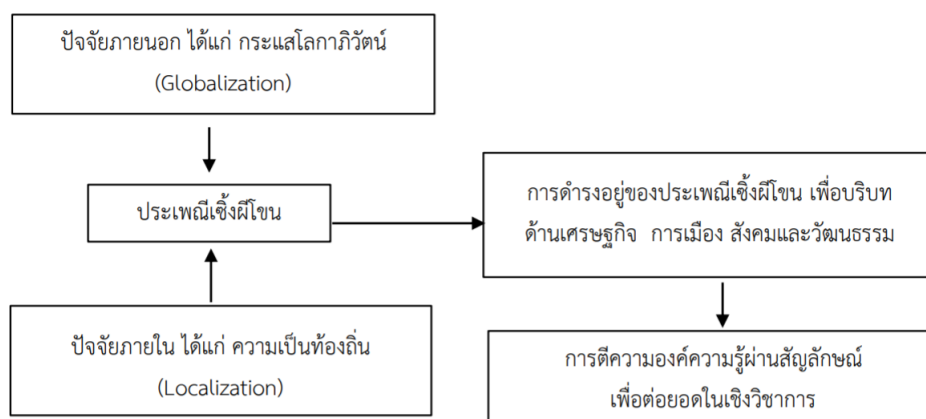
การวิจัยครั้งนี้ศึกษาการดำรงอยู่ของประเพณีแห่ผีโขนบ้านไฮหย่อง ตำบลไฮหย่อง อำเภอ ฟังโคน จังหวัดสกลนคร ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative methods) แบบมีส่วนร่วม (PAR – Participatory Action Research) มี 5 ขั้นตอน ได้แก่

- ขั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน
- ขั้นที่ 2 การสำรวจและศึกษาชุมชน
- ขั้นที่ 3 การศึกษาภาคสนาม
- ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล
- ขั้นที่ 5 การสรุปผลและเขียนรายงานการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลจึงมีหลากหลายวิธี ได้แก่ การศึกษาจากเอกสารและการศึกษาภาคสนาม โดยมีเครื่องมือที่ใช้คือ การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นรูปแบบอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็นที่ค้นหาแล้วอธิบายข้อมูลและเรียบเรียงตรวจสอบข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) อีกครั้งเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริง จากนั้นนำข้อมูลมาสังเคราะห์ และใช้การนำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การดำรงอยู่ของประเพณีแห่ผีโขนบ้านไฮหย่อง ตำบลไฮหย่อง อำเภอฟังโคน จังหวัดสกลนคร มีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้ (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative methods) แบบมีส่วนร่วม (PAR –Participatory Action Research) การเก็บรวบรวมข้อมูลจึงมีหลากหลายวิธี ได้แก่ การศึกษาจากเอกสารและการศึกษาภาคสนาม โดยมีเครื่องมือที่ใช้คือ การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยใช้เทคนิคโบล (Snowball Sampling Technique) ในการเก็บข้อมูล

ผลการวิจัย

บ้านโฮ่ย่องเป็นชื่อภาษาถิ่น มาจากคำว่า “โฮ” ที่หมายถึงต้นไทร และ “หอย่อง” ที่แปลว่า ห้อย หรือ ย้อยลงมา ชาวบ้านเล่าสืบต่อกันมาว่า บรรพบุรุษของพวกเขาได้อพยพมาตั้งถิ่นฐาน ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 เนื่องจากเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีหนองน้ำทั้งทางทิศเหนือและใต้ เหมาะแก่การตั้งรกราก และเห็นไทรต้นใหญ่ขึ้นอยู่ในบริเวณนั้น จึงกลายเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านในปัจจุบัน (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2547)

การแข่งผีโขนเป็นการแข่งในงานประเพณีบุญมหาชาติของชาวบ้านโฮ่ย่อง จัดขึ้นในวันขึ้น 14 ค่ำเดือน 4 ของทุกปี โดยศูนย์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โรงเรียนพังโคนวิทยาคม ได้บันทึกข้อมูลเกี่ยวข้องกับการแข่งผีโขนไว้ว่า “การแข่งผีโขนเป็นการละเล่นอีกแบบหนึ่ง ซึ่งไม่เหมือนการแข่งบั้งไฟหรือแข่งแบบอื่นๆ ตามคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่บ้านโฮ่ย่องเล่าว่า ปางเมื่อพระเจ้าแสนชัย พระบิดาของพระเวสสันดร เสด็จไปเชิญพระเวสสันดรกลับพระนครนั้น ได้จัดขบวนแห่มากมาย ในบรรดาขบวนเหล่านั้น ได้มีเทวดา มนุษย์ สมณะชีพรามณ์ รวมทั้งผีต่างๆ เข้าร่วมขบวนแห่พระเวสสันดร” ทั้งนี้การเล่นผีโขนมีจุดประสงค์ของการแข่งผีโขนเพื่อระลึกถึงการบำเพ็ญกุศลของพระเวสสันดรชาดก และการทำบุญถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับ ทั้งนี้การเล่นผีโขนจะทำก่อนบุญมหาชาติประมาณ 5-6 วัน พวกที่แต่งตัวเป็นผีโขนจะเป็นผู้ชายล้วน จะพากันออกเรียโรงตุงปั้งจายตามหมู่บ้านใกล้เคียงเพื่อนำมาสมทบในงานบุญมหาชาติ จนกระทั่งเมื่อมาถึงวันบุญ พวกผีโขนก็จะออกเรียโรงตามหมู่บ้านของตนเอง โดยจะมีบทร้องซึ่งเป็นภาพยี่ ซึ่งมีผู้ร้องนำและผู้ร้องตามหลายคน ในตอนเชิญพระเวสสันดรนั้น คณะกรรมการก็จะจัดพวกผีเข้าร่วมขบวนแห่ โดยเอาเชือกผูกเป็นวงไว้ โดยในอดีตจะใช้เป็นด้ายสายสิญจน์ ซึ่งผู้แต่งตัวเป็นผีจะอยู่เฉพาะในวงเชือกเท่านั้น และแห่ไปถึงวัดเป็นอันเสร็จงาน พวกผีเหล่านั้นก็จะพากันเอาหน้ากากผีนั้นไปเก็บไว้ จะไม่นำมาสวมเล่นอีก จนกว่าจะถึงบุญพระเวสในปีต่อไป

วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2561

สำหรับการแสดงผีโขนผู้ที่แต่งเป็นผีจะต้องแต่งให้ครบตามปีที่กำหนดจึงจะถือว่าได้บุญกุศล ถ้าไม่ครบเชื่อว่ากลายเป็นเปรตเมื่อตายไป ส่วนด้านพิธีกรรมของประเพณีเซิ้งผีโขนนั้นจะแบ่งออกเป็น 3 วันหลักๆ ดังนี้ วันแรกเป็นวันเตรียมงาน ชาวบ้านจะมาช่วยกันเตรียมงาน โดยมีการจัดฉาก โดยมีการจำลองบทบาทสมมติ คล้ายๆ การแสดงละคร โดยจะมีการจัดฉากขบวนแห่พระเวสสันดร ป่าหิมพานต์ มีการเตรียมขบวนช้าง (เป็นช้างจำลอง) มีการประดับธงทิว เตรียมอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อใช้ในวันแห่ขบวน แต่ในปัจจุบันจะมีการเตรียมอุปกรณ์หรือเตรียมขบวน ส่วนการจำลองบทบาทสมมติจะใช้แสดงในวันที่สอง

วันที่สองจะเรียกว่าวันงาน ก่อนที่ผีโขนจะนำขบวนเพื่อไปบอกบุญตามหมู่บ้านต่างๆ จะต้องคารวะต่อศาลเจ้าปู่บ้านภูเงิน ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพบูชาของคนในหมู่บ้านไฮหย่อง จากนั้นชาวบ้านเริ่มจัดเตรียมขบวนแห่ โดยตั้งขบวนแห่เป็นทางยาวตามถนนแบ่งออกเป็น 13 กัณฑ์และขบวนอื่นๆ การเคลื่อนขบวนแห่เซิ้งผีโขนนั้นจะมีหัวหน้าผีเป็นผู้รื้อนำ ซึ่งเรียกว่า “การเซิ้งผีโขน” และผีโขนจะร้องตามหัวหน้าทีละวรรค เนื้อหาคำเซิ้งจะมีลักษณะเป็นกาพย์ เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับนิทานสอนใจ คติเตือนใจในการเป็นอุทาหรณ์ให้แก่ผู้ฟัง ทั้งนี้ขบวนแห่จะไปสิ้นสุดที่วัดของบ้านไฮหย่อง ส่วนวันที่สาม เรียกว่า วันเทศน์ ชาวบ้านจะมีการทำบุญที่วัดและมีการฟังเทศน์ อย่างไรก็ตามสาเหตุที่เรียกเซิ้งผีโขนเพราะคำว่าเซิ้ง คือ การร้อง เล่น เต้นรำ ดังนั้นเมื่อเซิ้งกับผีโขนมาร่วมกันจึงหมายถึงการร้อง เล่น เต้น รำ ของเหล่าผีโขนทั้งหลาย เพื่อต้องการทำให้ผู้ที่มาร่วมงานเกิดความสุขสนุกรื่น โดยด้านลักษณะการแต่งตัวของเซิ้งผีโขน มีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. หน้ากากผีโขน ทำจากต้นนุ่น (ไม้จั่ว) ขุดเป็นรูปร่างกว้างประมาณ 30 ซม. จะกว้างจากหัวไหล่ซ้าย ไปหัวไหล่ขวา ยาวประมาณ 50 ซม. และจะยาวถึงสะดือ หรือเอวแล้วแต่ความถนัดของแต่ละบุคคล หน้าผีจะวาดให้เป็นรูปผิวนากแล้ว ตาจะโต ฟันจะใหญ่ จมูกจะโด่ง ในขณะที่ใบหูจะมีขนาดใหญ่ทำด้วยสังกะสีเป็นรูปสามเหลี่ยมพอสมควรกับหน้า ส่วนผมจะทำจากเชือกกล้วยที่แห้งแล้ว นำมาถักเปียใส่เข้ากับหน้ากาก (ภาพที่ 2)

2. เสื้อ ทำจากผ้าสบงจีวรเก่าของพระสงฆ์ที่ไม่ใช้แล้ว ไปขอมมาจากพระที่วัด ตัดเป็นเสื้อคอกลม แขนยาว ลำตัวของเสื้อจะยาวไปถึงตาตุ่ม ย้อมเป็นสีเหลืองอมดำ หรือสีม่วงเหลือง (ภาพที่ 3)

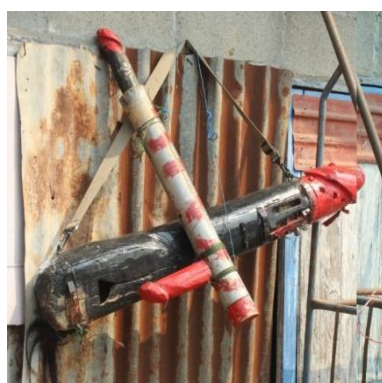
3. อาวุธประจำกายของผีโขน คือ ดาบ ทำจากไม้หนุ่น (ไม้จั่ว) ตรงปลายดาบทำให้เหมือนกับอวัยวะเพศของชาย และนิยมทาสีแดงตรงปลายและใส่ผมเข้าไปด้วย (ภาพที่ 4) นอกจากนี้ยังมีการห้อยกระดิ่งหรือเกราะ สำหรับผูกไว้รอบเอว เพื่อให้เกิดเสียงดังเวลาขยับตัว

ภาพที่ 2 ลักษณะของหน้ากากผีโขนบ้านไฮหย่อง

ภาพที่ 3 เสื้อผ้าของผีโขนที่ทำมาจากเศษจีวร

ภาพที่ 4 อาวุธของผีโขน

สรุปและเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การดำรงอยู่ของประเพณีเชิงผีโขนบ้านไฮหย่อง ตำบลไฮหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร หากถอดองค์ความรู้ที่ปรากฏในประเพณีเชิงผีโขนที่แสดงออกมาในเชิงสัญลักษณ์ต่างๆ จะเห็นว่า ในด้านพิธีกรรมและความเชื่อที่สะท้อนออกมาในประเพณีเชิงผีโขนนั้นเป็นการแสดงออกในด้านความเชื่อระหว่างกันนับถือผีซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์กับความเชื่อในด้านศาสนา ผสมผสานให้เกิดการเคารพเกรงกลัวต่อบาปและดำรงตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี โดยการแสดงออกของผีโขนตอนท้ายแสดงให้เห็นถึงการยอมรับในธรรมะ (ศาสนา) นอกจากนี้ด้านการแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศของขบวนผีโขนอย่างเปิดเผยนั้น สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่มีผู้ชายเป็นใหญ่ เพราะอาวุธของผีโขนส่วนมากเป็นอวัยวะเพศชาย ถือเป็นการแสดงให้เห็นถึงการแบ่งชนชั้นอย่างหนึ่ง ประกอบกับการแสดงออกเรื่องเพศไม่ใช่เรื่องที่จะเปิดเผยต่อพื้นที่สาธารณะ ดังนั้นการแสดงออกเรื่องเพศอย่างเปิดเผยของขบวนผีโขนสะท้อนให้เห็นการแบ่งชนชั้นที่ชัดเจนระหว่างคน (มนุษย์) กับผี (อมมนุษย์) หรือเพศชายกับเพศหญิง

สำหรับการดำรงอยู่ของประเพณีเชิงผีโขนสามารถดำรงอยู่ได้ผ่านสัญลักษณ์ร่วม (Common Symbols) ของคนในชุมชน ได้แก่ เชิงผีโขน สอดคล้องกับ George Herbert Mead (2013 อ้างในสร้อยเกียรติ กุลเจริญ, 2558) มองว่ามนุษย์สร้างความสัมพันธ์ผ่านระบบสัญลักษณ์ ซึ่งสัญลักษณ์ไม่ได้หมายถึงวัตถุหรือเหตุการณ์เพียงเท่านั้น แต่ยังอาจหมายถึงการกระทำจากวัตถุและเหตุการณ์นั้นด้วย ทั้งนี้หากไม่มีสัญลักษณ์ มนุษย์ก็จะมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่นเดียวกับประเพณีเชิงผีโขนที่ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสร้างปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยถือเป็น

วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2561

งานบุญใหญ่ประจำปีที่ทำให้คนในชุมชนและละแวกใกล้เคียงได้พบปะสังสรรค์กัน ดังนั้นประเพณีแข่งผีโขนจึงสามารถดำรงอยู่ได้ หากคนในชุมชนสื่อสารกันผ่านสัญลักษณ์ร่วมดังกล่าว นอกจากนี้ประเพณีแข่งผีโขนบ้านไฮหย่อง ตำบลไฮหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร ยังสะท้อนให้เห็นถึงพลังของคนในชุมชนที่ต้องการแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ต่อรองกับอำนาจของรัฐ และกระแสโลกาภิวัตน์ที่สร้างการพัฒนาในรูปแบบเดียวกันทั้งประเทศ ผ่านการใช้ภาษาไทย (ภาคกลาง) ในการติดต่อสื่อสาร แต่ในประเพณีแข่งผีโขนพบว่า บทแข่งของผีโขนจะใช้ภาษาถิ่น (อีสาน) ในการแข่งขัน ขบวนผีโขน ตลอดจนเครื่องดนตรีที่ใช้ก็จะเป็นเครื่องดนตรีของทางภาคอีสานเป็นหลัก เช่น แคน พิณหรือซึง เป็นต้น อย่างไรก็ตามภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น ยังพบว่าการละเล่นประเพณีแข่งผีโขนมีการปรับตัวด้านเศรษฐกิจเช่นเดียวกัน โดยมีการปรับตัวให้เป็นการละเล่นที่สนองต่อนโยบายการท่องเที่ยวมากขึ้น เพราะเมื่อมีนโยบายด้านการท่องเที่ยวจากภาครัฐเข้ามาสนับสนุน ย่อมมีผลเงินทุนที่เข้ามาสนับสนุนด้วย ดังนั้นการท่องเที่ยวดังกล่าวจึงสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนอีกช่องทางหนึ่ง ส่วนด้านการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ประเพณีดังกล่าวไว้ พบว่า สถานศึกษาบางแห่งในพื้นที่อำเภอพังโคน จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับประเพณีแข่งผีโขนผ่านรูปแบบโครงการและมีการสืบค้นข้อมูลด้วยตนเอง

นอกจากนี้ในการแสดงเป็นผีโขนนั้นจะมีเงื่อนไขของการแสดงว่า ผู้ที่จะแต่งกายเป็นผีโขนนั้น หากแต่งเป็นผีผู้ชายต้องให้ครบ 6 ปี ส่วนผู้ที่แต่งเป็นผีผู้หญิงต้องให้ครบ 3 ปี โดยมีความเชื่อว่าเป็นการครบตามปีที่กำหนดจะได้บุญกุศล ถ้าไม่ครบเชื่อว่าจะกลายเป็นเปรตเมื่อตายไป ถือเป็นกุศโลบายของบรรพบุรุษที่ใช้ควบคุมคนในชุมชนและทำให้ประเพณีแข่งผีโขนบ้านไฮหย่องยังคงดำรงอยู่จนปัจจุบัน อีกทั้งการละเล่นแข่งผีโขนยังเป็นการสืบทอดด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งการแกะสลักหน้ากากผีโขน การเขียนบทร้องแข่งผีโขนที่แฝงด้วยคติธรรมคำสอน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ นับว่าเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่นได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงาน อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2540) ได้กล่าวถึง การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมว่าการที่วัฒนธรรมจะสามารถดำรงอยู่ได้ แสดงว่าวัฒนธรรมนั้นได้รับการตัดสินใจจากคนในชุมชนหรือสังคมว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า จนได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมา ผ่านกระบวนการคัดเลือกสรรจนกลายเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต ซึ่งการดำรงอยู่ของวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมนั้นได้รับการยกย่องว่าเป็นมรดกทางสังคมที่มีคุณค่า มีประโยชน์สอดคล้องกับวิถีชีวิตหรือแนวทางในการปฏิบัติ และเป็นสิ่งที่คนรุ่นก่อนสร้างขึ้นและถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นต่อไป นอกจากนี้วัฒนธรรมนั้นจะต้องมีการปรับปรุง เนื่องจากหากการรับวัฒนธรรมนั้นมาเพียงอย่างเดียวจะถือเป็นการรักษาไว้ แต่หากไม่มีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับยุคสมัย จะทำให้วัฒนธรรมนั้นไม่มีความเจริญงอกงาม อาจเสื่อมความนิยมหรือสูญหายไปในที่สุด และท้ายสุดวัฒนธรรมนั้นต้องได้รับการถ่ายทอด เพื่อให้คนรุ่นต่อไปได้รับช่วงของการสืบทอดและเผยแพร่ สามารถคงอยู่ในสังคมต่อไป เช่นเดียวกับประเพณีแข่งผีโขนบ้านไฮหย่องที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนว่ามีคุณค่า จึงสามารถดำรงอยู่จนปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัย คือ ชุมชนบ้านไฮหย่องควรสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานเครือข่ายที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น เช่น โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด วัด ชุมชนและนักวิชาการจากสถานศึกษาระดับต่างๆ เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจในประเพณีท้องถิ่น (ประเพณีแข่งผีโขน) ที่นับว่ามีคุณค่าต่อการศึกษาและอนุรักษ์ไว้ นอกจากนี้ควรเพิ่มบทบาททางด้านวิชาการด้วยการสร้างองค์ความรู้ผ่านการตีความเชิงสัญลักษณ์ที่แฝงอยู่ในการละเล่นแข่งผีโขน และมีการต่อยอดองค์ความรู้ดังกล่าวสู่การสร้างสรรค์ผลงานที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแข่งผีโขน ตลอดจนมีการเผยแพร่ในมุมมองเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรม อันจะทำให้ประเพณีแข่งผีโขนสามารถดำรงอยู่ได้ แม้ว่าบริบทต่างๆ จะมีการเปลี่ยนแปลงไป จากวัฒนธรรมดั้งเดิมสู่วัฒนธรรมประยุกต์ แต่ประเพณีแข่งผีโขนก็ยังสามารถดำรงอยู่ได้ เป็นการสะท้อนในเรื่องของอำนาจการต่อรองระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับภาครัฐและกระแสโลกาภิวัตน์ หรืออาจจะใช้เป็นแนวทางในการสร้างความร่วมมือระหว่าง

วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2561

ชุมชนกับรัฐชาติก็ได้ เนื่องจากประเพณีเชิงผีโขนเป็นประเพณีท้องถิ่นที่มีเฉพาะพื้นที่ ดังนั้นการแสดงออกของพลังชุมชนที่เข้มแข็งได้ส่งผลต่อการพัฒนานโยบายของภาครัฐ

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การดำรงอยู่ของประเพณีเชิงผีโขนบ้านไฮหย่อง ตำบลไฮหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร ทางผู้วิจัยต้องขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครในการสนับสนุนทุนในการทำวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครที่ให้การสนับสนุนการทำผลงานของคณาจารย์ ขอขอบคุณครอบครัวแสนไพรและกำลังใจจากทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านไฮหย่องและหมู่บ้านใกล้เคียงทุกคนซึ่งไม่อาจเอ่ยนามได้ทั้งหมด ตลอดจนขอขอบคุณในความเมตตาจากรองศาสตราจารย์ ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ แห่งมหาวิทยาลัยขอนแก่น และดร.สพสันต์ เพชรคำ แห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครในการเป็นที่ปรึกษาของงานวิจัยในครั้งนี้ หากงานวิจัยดังกล่าวมีข้อผิดพลาดประการใด ทางผู้วิจัยต้องขออภัยมา ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

- จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. (2540). **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. **ไทย์อ**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.sac.or.th/databases/ethnic/Content/Information/taiyo.html> (วันที่ค้นข้อมูล : 30 ตุลาคม 2556).
- ลัดดา พันธ์นอก. (มปป.). **การละเล่นพื้นเมืองสกลนคร**. สถาบันราชภัฏสกลนคร.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2554). **พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.
- สรระเกียรติ กุลเจริญ. (2558). **การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมท้องถิ่น : ศึกษากรณีงานประเพณีสงกรานต์พระประแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุรัตน์ วรารัตน์. (2537). **ประวัติศาสตร์สกลนคร**. เอกสารเพื่อการเผยแพร่ความรู้ศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. สกลนคร : สกลนครการพิมพ์.
- อรอุมา วิสุกัน. (2542). **ข้อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างผีโขนบ้านไฮหย่อง ต.พังโคน จ.สกลนครกับผีตาโขน อ.ด่านซ้าย จ.เลย**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://province.m-culture.go.th/sakonnakhon/kone.html> (วันที่ค้นข้อมูล : 28 ตุลาคม 2560).